

Rapport

Diarienummer
XXX-XXXX-XXXX

Rökfria skolgårdar

Jämtlands län

Länsstyrelsen
Jämtlands län

Omslagsbild

En skolgård med många elever. Foto: mostphotos.se

Utgiven av

Länsstyrelsen Jämtlands län
November 201x

Beställningsadress

Länsstyrelsen Jämtlands län
831 86 Östersund
Telefon 010-225 30 00

Ansvarig

Therese Räftegård Färggren

Tryck

Länsstyrelsens tryckeri, Östersund 2017

Löpnummer

201x:xx (Detta beställs av Kommunikation)

Diarienummer

xxx-xxxx-xxxx

Publikationen kan laddas ner från Länsstyrelsens hemsida
www.lansstyrelsen.se/jamtland

Innehållsförteckning

Inledning	4
Bakgrund.....	5
Syfte	5
Tobakslagen – vad säger den?.....	6
Tobaksförebyggande arbete i skolmiljö – vad ger effekt?	7
Varför rökfria skolgårdar?.....	7
Betydelsen av policyer och handlingsplaner	7
Vuxnas betydelse.....	8
Helhetssyn på tobaksförebyggande åtgärder	8
Metod	9
Resultat	10
Är Jämtlands gymnasieskolgårdar rökfria?	10
Handlingsplaner och policyer.....	11
Vuxnas betydelse.....	11
Helhetssyn på tobaksförebyggande åtgärder	11
Vad funkar och vad funkar inte	12
Diskussion och slutsats.....	13
Tobaksförebyggande arbete görs inte i stuprör.....	13
Gemensamma ställningstagande kan utmana tobaksnormen	14
Nästa steg.....	14
Frågor och svar.....	16
Referenser	18

Inledning

Trots att tobakens skadeverkningar idag är väl kända är det fortfarande många unga som börjar använda tobak. Idag röker 15 procent av ungdomarna i årskurs 9 och 29 procent i årskurs 2 på gymnasiet i Jämtland Härjedalen. Nio av tio vuxna som röker dagligen började före 18 års ålder. Att arbeta för att färre ungdomar börjar att röka är därför viktigt.

Forskning har visat att unga som röker uppger att de trivs sämre i skolan, kommer oftare för sent till lektioner och har en högre frånvaro jämfört med icke rökare. Ungdomar som börjar röka i tidig ålder har ett starkt normbrytande beteende vilket också kan leda till utanförskap i skolan. Utanförskapet kan komma att kosta mycket i längden, det är därför av betydelse att satsa på hälsofrämjande insatser i skolan i nutid. Rökfria skolgårdar är en viktig insats som dessutom har lagstöd.

Sedan 2016 har tobak varit ett prioriterat område inom det ANDT förebyggande arbetet i Jämtland Härjedalen. Som ett resultat av detta genomförde Länsstyrelsen tillsammans med länets kommuner under vårterminen 2017 en kartläggning med syfte att få en övergripande bild av hur länets gymnasieskolor arbetar med rökfria miljöer kopplat till policyer och rökfria skolgårdar. Ytterligare områden som inkluderades i kartläggningen var vilka möjligheter och utmaningar skolorna själva identifierar.

Den här rapporten sammanfattar och ger en kort analys av resultaten och är en del av arbetet med att intensifiera det tobaksförebyggande arbetet i länet. Vår förhoppning är att detta ska bidra till en fortsatt utveckling med att skapa rökfria skolgårdar och rökfria miljöer för våra ungdomar.

Bakgrund

Varje år dödar rökningen cirka sex miljoner människor i världen, motsvarande antal i Sverige är 12 000 och i Jämtland är det 175 personer som avlider på grund av rökning. Av de 175 personer som varje år dör på grund av rökning började en betydande andel att röka innan 18 års ålder.

Tobaken och framförallt rökning är ett globalt problem med globala strategiska åtgärder och förebyggande insatser som följd. Insatserna bedrivs av aktörer på global och nationell nivå såväl som regional och lokal nivå.

Det tobaksförebyggande arbetet som genomförs i Jämtland är en del av det nationella arbetet som i sin tur är en del av det globala, se bild 1. (Socialstyrelsen, 2014. Tobaksfakta, 2017)

Bild 1: Betydelsefulla strategiska åtgärder och insatser för en rökfri framtid

Syfte

Syftet med kartläggningen är att få en övergripande bild av hur länets gymnasieskolor arbetar med rökfria miljöer kopplat till policyer och rökfria skolgårdar. Ytterligare syfte är att beskriva vilka möjligheter och utmaningar skolorna själva identifierar. Detta för att på sikt kunna skapa stödstrukturer som bygger på lokala behov.

Tobakslagen – vad säger den?

Tobakslagen är en skyddslagstiftning som uppkom för att begränsa hälsoriskerna och andra problem med tobak och passiv rökning. Enlig lagen är rökning förbjuden i alla lokaler som är avsedda för barn- och ungdomsverksamhet. Detta gäller även för skolgårdar och liknande ytor utomhus i anslutning till barn- och ungdomsverksamheter samt under dagtid såväl som kvällstid.

Lagen om rökfri skolgård kan många gånger upplevas som en ordningslag men är i grunden en skyddslag. Detta betyder att lagen har för avsikt att skydda våra ungdomar från att börja röka, utsättas för passiv rökning eller påtryckningar och för att möjliggöra för en bra start i livet.

Det är skolans ansvar att se till att lagen efterlevs, skolan är även skyldig att ha ett kontinuerligt och strukturerat arbete i enlighet med tobakslagen. Kommunen i sin tur bär ansvar för att kontrollera att lagen efterlevs på skolorna.

Andra lagar som berör tobaksfrågan på skolor är skollagen och arbetsmiljölagen som anger att skolan behöver ta särskild hänsyn till barnens bästa. Lagarna anger även arbetsmiljön för barn, ungdomar och vuxna ska vara utvecklande. (Tobakslagen. SFS 1993:581).

Tobaksförebyggande arbete i skolmiljö – vad ger effekt?

Varför rökfria skolgårdar?

Ungdomars inställning till tobak formas av omgivningen som till exempel deras föräldrar och syskon men även av skolan. Rökning är förbjuden i alla lokaler som är avsedda för barn- och ungdomsverksamhet. Skolans förhållningssätt till att detta förbud efterlevs samt vilka åtgärder som vidtas när överträdelser sker är mot bakgrund av detta avgörande.

Det finns starkt vetenskapligt stöd för att en aktiv kontroll av rökförbud på skolans område, med sanktioner för de elever som överträder förbudet, reducerar elevernas bruk av tobak. (Statens folkhälsoinstitut, 2011)

Betydelsen av policyer och handlingsplaner

Studier visar att det finns samband mellan ett aktivt policyarbete kring tobak och mindre rökning hos elever. En tydlig policy för tobaksförebyggande arbete är alltså en av de bästa insatser en skola kan satsa på i det tobaksförebyggande arbetet, under förutsättning att de vuxna ser till att den följs. (Evans-Whipp et al., 2004; Lipperman-Kreda, Paschall, & Grube, 2009).

För att skapa bästa möjliga förutsättningar för ett aktivt tobaksförebyggande arbete behöver framtagandet av en policy få ta tid och inkludera samtliga det vill säga både personal och elever men även föräldrar. Studier visar att hela skolkontexten, att arbeta med policyer i skolan, värderingar, normer och relationen mellan elev och lärare är viktiga faktorer. Framförallt när dessa görs gemensamt utifrån en helhetssyn på elever och relationen mellan elev och lärare. (Aveyard, P. et al. 2004)

I grunden handlar det om att skapa en skolmiljö där rökning inte är ett naturligt inslag varken på eller utanför skolans område. Policyer och handlingsplaner bör därför utgå från en sådan helhetssyn och förespråka tobaksfri eller rökfri skolmiljö hos elever och personal. Grundläggande i ett sådant arbete är att utgå från hur tobaksvanorna ser ut på skolan, hos elever och personal liksom attityder till tobak, alkohol och andra droger. (Statens folkhälsoinstitut, 2011)

VAD ÄR EN POLICY?

En policy är ett dokument som anger principer för en organisations agerande. Det är en avsiktsförklaring, för att styra beslut och uppnå önskade mål, allmänt eller inom ett visst område. (Stockholms stad)

VAD ÄR EN HANDLINGSPLAN?

En handlingsplan tas oftast fram utifrån en policy och riktlinjer. Det är en konkret plan som beskriver hur arbetet är planerat att genomföras. Den kan upprättas för både kort och lång sikt. En handlingsplan har tydliga ansvarsområden och mätbara delmål. (Stockholms stad)

Vuxnas betydelse

Det finns ett starkt vetenskapligt stöd för att föräldrar, skolpersonal, fritidsledare med flera har en betydande roll som förebilder. Ett effektivt arbete med att skapa rökfria skolgårdar behöver bygga på tydlig information om rökförbudet och gemensamt ansvarstagande från personal om att säkerställa att förbudet efterlevs. Men, arbetet behöver också bygga på att de åtgärder som finns införlivas när förbudet överträds.

Ett gemensamt förhållningssätt och aktivt engagemang av samtliga på skolan skapar tydlighet och förebygger att enstaka lärare inte behöver sätta gränserna på egen hand för eleverna. (Nilsson, M. 2009)

I grund och botten handlar det om att beakta varför en ungdom börjar att röka och kopplingen till ett normbrytande beteende samt hur man som vuxen kan bemöta detta på bästa sätt. Studier och kartläggningar har visat att ungdomar vill att vuxenvärlden säger till och agerar vid överträdelser av regler och bestämmelser. (Länsstyrelsen, Stockholms län. 2016)

Under 2015 genomförde Länsstyrelsen i Stockholms län samtal med elever på skolgårdar. På frågan vad som skulle kunna få en elev att avstå från att röka på skolgården gick det att utläsa två tydliga teman. Det första temat handlade om att man ville bli sedd och att det fanns tydliga konsekvenser såsom att lärare, rektor och personal konsekvent sa till, att man fick böter, att skolan ringer eller mailar till föräldrar. Det andra temat handlade om att elever ville ha någon form av rökzon utanför skolans område. Elever efterfrågade även mer kunskap, information och stöd kring tobak och rökning. (Länsstyrelsen i Stockholm. Rapport 2016:3)

Helhetssyn på tobaksförebyggande åtgärder

Ett framgångsrikt tobaksförebyggande arbete riktat mot ungdomar omfattar oftast en kombination av åtgärder. Samarbete mellan skolan, föräldrar, elevhälsan och fritiden behöver alla utgå från gemensamma målsättningar, policyer och insatser.

Socioekonomiska studier har visat att insatser som fokuserar på att fånga upp ungdomar i ett tidigt skede, där det normbrytande beteendet byts ut till motivation till utveckling gynnar trivseln och undervisningen i skolan. Detta är även en besparande insats för kommunen ur ett långsiktigt perspektiv.

Kommunen kan i detta arbete utgöra en viktig roll genom att vara den aktör som lägger en strategisk grund och drar upp riktlinjerna för det tobaksförebyggande arbetet som i sin tur omfattar alla skolor. Men, kommunen utgör även en viktig roll i att engagera fler aktörer på området. Ett sådant strategiskt arbete kan bidra till att enstaka och isolerade insatser blir en del av en större och strukturerad helhet, vilket skapar ett mer hållbart och långsiktigt arbete (Statens folkhälsoinstitut, 2009).

Metod

Under vårterminen 2017 skickade Länsstyrelsen ut en förfrågan till kommunernas handläggare för tillstånd och tillsyn om de ville delta i arbetet med att genomföra tillsyn på länets gymnasieskolgårdar. Efter att förfrågan accepterats tog Länsstyrelsens tillsynshandläggare tillsammans med ANDT samordnare fram en genomförandeplan med tillhörande tillsynsmanual som tagits fram av Folkhälsomyndigheten. Även en frågemanual arbetades fram, se bilaga 1. Hela genomförandeplanen inklusive frågemanualen skickades till Maria Nilsson, docent och forskare i Epidemiologi och global hälsa, för synpunkter.

I april till och med juni utfördes tillsyn på skolgårdar av de kommunala handläggarna. I anslutning till detta genomfördes även ett samtal om skolans tobaksförebyggande arbete.

Följande gymnasieskolor ingick i kartläggningen

- » Bergs kommun: Fjällgymnasiet
- » Ragunda kommun: JGY i Bispgården
- » Strömsunds kommun: Hjalmar Strömerskolan
- » Härjedalens kommun: Härjedalens gymnasium
- » Krokoms kommun: Jämtlands gymnasium Torsta och Wången.
- » Åre kommun: Åre gymnasieskola
- » Östersund kommun: Jämtlands Gymnasium Fyrvalla och Wargentin samt de fristående gymnasieskolorna Storsjögymsnasiet och Östersunds Gymnasieskola

Allt insamlat material skickades till Länsstyrelsen där underlagen sedan har sammanställts och analyserats.

Resultat

Är Jämtlands gymnasieskolgårdar rökfria?

Resultaten visar att av de elva skolgårdar som undersöktes uppmärksammades rökning på fyra stycken och på fyra av elva skolgårdar rapporterades att det framkom uppgifter under tillsynsbesöket som tyder på att rökning sker på området. Det var således enbart tre skolgårdar där det inte fanns några indikationer på att rökning förekom.

På tre av elva skolgårdar fanns sådant som kan vilsledda rökförbudet som till exempel askkoppar. Under tillsynsbesöket av dessa skolgårdar framkom det även tydligt att rökning sker på skolans område.

Det går inte att se något samband mellan rökning på skolgården och brister i skyltning. På åtta av elva skolgårdar fanns skyltar uppsatta och på sex av dessa skolgårdar fanns indikationer om att rökning sker på området. På vissa skolgårdar var dock de uppsatta skyltarna mycket diskreta.

Nedanstående citat visar att det både förekommer fimpar och skyltning vilket indikerar på att enbart skyltar inte är tillräckligt.

Fimpar på marken utanför samtliga in och utgångar. Metallskyltar på många ställen vid in- och utgångar. Stor bra skylt vid infart till parkering.

Handlingsplaner och policyer

Av samtliga svarande¹ skolor finns någon form av tobaksförebyggande arbete. Det kan vara alltifrån att det finns en handlingsplan och /eller policy till att sådana finns i kombination med att en bred samverkan sker mellan skolans personal, elever och föräldrar samt med samhällsaktörer. De flesta handlingsplaner och policyer har tagits fram i samverkan med elevhälsa, rektor och elever.

Ja (tobakspolicy finns), rökfritt gäller i skolans lokaler, för besökare, boende för flyktingar, rökruta finns vid vägen utanför skolområdet.

Vuxnas betydelse

Resultaten av tillsynen i Jämtlands län visar att ungefär hälften av de elva skolor som ingick i undersökningen har utpekade personalgrupper som ansvarar för att förbudet om rökfri skolgård efterlevs. Det kan till exempel röra sig om mentorer eller elevhälsan. Vissa anger att alla har ett gemensamt ansvar antingen formellt eller informellt. Men, det framkommer även att personal känner obehag att säga till elever som röker och därför låter bli.

...alla som arbetar på skolan har i uppdrag att säkerställa att det inte röks på skolans område. Tyvärr finns det personal som av rädsla för eventuella vedergällningar inte vågar säga till.

När det gäller vilka åtgärder skolan vidtar när rökning på skolområdet upptäckts visar kartläggningen att typ av åtgärd skiljer sig åt mellan skolorna. Det kan röra sig om enstaka tillsägelser till mer omfattande och systematiska åtgärder.

Mentor pratar med elev och kontaktar vårdnadshavare. Vid upprepade tillfällen kallas elev till samtal med mentor och skolsköterska.

Helhetssyn på tobaksförebyggande åtgärder

Exempel på åtgärder som skolor arbetar med för att hålla det tobaksförebyggande arbetet aktuellt är att aktivt revidera och uppdatera handlingsplan, erbjuda tobaksavvänjning och att arbeta med livsstilspaket i vilket tobaksfrågorna ingår. Samtliga skolor uppger någon form av samverkan med externa aktörer, exempelvis samverkan med polis och socialtjänst och/eller deltagande i kommunala nätverk. Även samverkan med organisationer som Non Smoking Generation förekommer.

Det är få skolor som anger ett tobaksförebyggande arbete som genomsyrar alla skolans verksamheter inklusive personal, elever och föräldrar. En skola anger dock ett mycket aktivt arbete med att hålla elever, personal och föräldrar uppdaterade och informerade om vilka policyer som gäller. Denna skola har ett strukturerat och systematiskt arbete med kontinuerlig informationsspridning, upprepade samtal om tobak, tydliga riktlinjer och åtgärder vid förekomst av rökning samt att varje elev skriver ett tobaksfritt kontrakt vid skolstarten.

¹ En skola har ej svarat på frågeformuläret.

På denna skola rapporterades det heller inga tecken på förekomst av rökning på dess skolgård.

Tobak finns med i undervisning. Elever och föräldrar får infobrev hem. Policyn tas upp vid föräldramöten och utvecklingssamtal, tobak tas upp i enskilda hälsosamtal. Policy diskuteras i elevråd 1/ termin.

Vad funkar och vad funkar inte

Samtliga skolor där tillsyn genomfördes fick frågan vad i det tobaksförebyggande arbetet som fungerar bra respektive mindre bra. Resultaten visar att snusning upplevs som betydligt mer problematiskt och svårt att hantera jämfört med rökning. Ett par skolor anger även att det krävs mer arbete med att få den egna personalen att följa bestämmelserna snarare än eleverna. Ett tredje område som upplevs problematiskt är gränsdragning kring skolans område och att hänvisa rökare till annan plats.

Bland ensamkommande barn och unga är det vanligare med rökning och det upplevs svårt att skapa förståelse hos dessa ungdomar om de bestämmelser som finns kring rökning på skolans område.

Goda exempel på tobaksförebyggande arbete är samverkan med polis och socialtjänst och särskilt när dessa finns på plats i skolan. Ett annat område som nämns är det relationella arbetet med elever som upplevs ge bäst effekt. På detta område nämns även arbete med livsstilspaket där tobaksfrågorna ingår och som genererar ett bättre helhetsgrepp och genomslag kring livsstilsfrågor.

Diskussion och slutsats

Utifrån resultaten är det enbart tre av elva skolor som uppnått de krav som finns i lagen om rökfri skolgård vid det tillfälle då tillsyn genomfördes. Dessa skolor var Wången, Fjällgymnasiet och Bispgårdens Tekniska Collage. Resultaten indikerar att det råder en osäkerhet kring vilket ansvar skolan har och hur skolan bör arbeta för att skapa rökfria skolgårdar. Detta är inget som är unikt för Jämtland, problematiken finns över hela landet.

Tobaksförebyggande arbete görs inte i stuprör

Skolan är en viktig arena i det ANDT förebyggande arbetet men vars främsta uppgift är att undervisa. Därför är det ännu viktigare att det finns policyer och handlingsplaner för hur skolan ska arbeta ANDT förebyggande samt att dessa hålls levande. Arbetet kan med fördel utgå från och ta stöd i lagen om rökfri skolgård. Kartläggningen visar att gymnasieskolorna i Jämtlands län förvisso har policyer och handlingsplaner men i vilken utsträckning dessa hålls aktuella varierar.

Helheten är större än summan av delarna innebär att ingenting kan beskrivas eller ses enskilt utan en kontext. Detta betraktelsesätt kan med fördel tillämpas på ett tobaksförebyggande arbete. Att enbart lägga fokus på att skapa en rökfri skolgård ger troligtvis ett sämre resultat än att involvera fler delar och att jobba med att skapa förutsättningar för en tobaksfri skolmiljö. I ett sådant arbete krävs flera komponenter såsom handlingsplaner, policyer och samverkan. Men framförallt aktivt engagemang från personal, elever och föräldrar och att arbetet sker kontinuerligt.

I ett sådant arbete är även kommunen en viktig aktör i dess roll att kunna underlätta och skapa förutsättningar för ett likriktat arbete. Ett arbete som bygger på riktlinjer och beprövad erfarenhet där fler aktörer utöver skolan aktivt arbetar med tobaks- eller rökfria miljöer. De kommunala skolorna är heller inte undantaget de policyer som gäller för kommunen som helhet. Finns en policy om rökfri arbetstid exempelvis gäller den även i skolans miljö. Här har både skolan och kommunens politiker och tjänstemän ansvar för att de tagna policyerna kommuniceras och efterlevs.

Att ge våra ungdomar bästa möjliga start i livet är en prioriterad fråga för hela samhället. Utifrån det perspektivet är det lätt att se att alla också behöver ta sitt ansvar, från kommunledning till rektorer, lärare, föräldrar och elever men även föreningar och näringsliv. Minskat tobaksbruk ger bättre fysisk och psykisk hälsa vilket också kan möjliggöra för en bättre skolmiljö.

Gemensamma ställningstagande kan utmana tobaksnormen

Resultaten av kartläggningen visar att en majoritet av skolorna faktiskt har många av de komponenter som forskningen förordar det vill säga skyltning, policyer, samverkan mm. Trots detta förekommer rökning på en majoritet av skolorna.

En möjlig förklaring kan vara vuxenvärldens roll som förebilder. Forskning visar att i detta sammanhang handlar det om att vuxna behöver ta ett aktivt ställningstagande och visa vad som gäller för att upprätthålla en rökfri skolgård och framförallt för att utmana tobaksnormen. En annan möjlig förklaring kan vara att ett förebyggande arbete behöver bygga på kontinuitet och vara regelbundet. Exempelvis ger en policy eller handlingsplan ingen effekt bara för att den finns. Den behöver ständigt diskuteras, följas upp och revideras för att resultat ska uppnås. Ett förebyggande arbete behöver även utgå från de det berör, i detta fall de rökande och icke-rökande ungdomarnas syn och åsikter på problematiken.

Men det finns bra exempel på skolor i Jämtlands län där samverkan och engagemang mellan olika aktörer fungerar, vilket verkar ha effekt på andelen elever som röker på skoltid. I grunden har dessa skolor en sak gemensamt och det är ett gemensamt ställningstagande. Det vill säga att rektor, lärare, elevhälsa, elever och föräldrar tillsammans arbetar för en rök- eller tobaksfri skolmiljö. Arbetet verkar dessutom vara kontinuerligt.

Kartläggningen visar även på problematiken kring snusning vilken inte ingår i arbetet med rökfria skolgårdar. Utifrån ett helhetstänk kan det istället vara bättre att arbeta för helt tobaksfria skolmiljöer. Genom ett tydligt ställningstagande mot tobak visar vuxenvärlden att tobak är något som inte är förenligt med en lärande skolmiljö. Skolan kan även bli mer trovärdig i sitt ställningstagande jämfört med att enbart förbjuda rökning vilket kan skapa en förvrängd bild över tobakens skadeverkningar.

Nästa steg

Hur tas då nästa steg mot rökfria skolgårdar? Denna fråga går inte att ge ett generellt svar på utan svaret behöver utgå från varje skolas förutsättningar och situation. Men, i grunden behöver varje kommun och skola gemensamt se över att arbeta med följande:

- » Höja prioritering av tobaksfrågan. Ledningsfunktioner inom kommun och skola behöver visa att frågan är viktig och prioriterad.
- » Delaktighet. Arbetet behöver involvera personal, föräldrar och elever.
- » Kontinuitet. Arbetet behöver vara kontinuerligt, ständigt pågående och aktuellt för alla på skolan.
- » Kartlägg tobaksbruket. Börja med en kartläggning för att få en bättre nulägesbild över eventuell problematik och vilka orsakerna är. Inkludera hela skolan, elever och personal och lyft goda exempel. Varför röker man och varför rökar man inte?
- » Se över utemiljön. Skolgården ska vara en plats som inte inbjuder till rökning.

- » Kunskap. Kunskap är färskvara som ständigt behöver påfyllning ex tobakens skadeverkningar, rådande lagstiftning men även vilka bestämmelser som finns i skolan och i kommunen.
- » Uppföljning. För att visa att frågan är prioriterad behöver vuxenvärldens agerande också vara konsekvent och tydligt.

Frågor och svar

I detta avsnitt besvaras ett par av de vanligaste frågorna som ställts under kartläggningen. Frågorna är besvarade av Catrin Hall, handläggare inom folkhälsa (och tillsyn), enheten för Social hållbarhet. Länsstyrelsen i Västernorrland.

1. Vad gäller när skolan delar matsal med allmänheten

Enligt Tobakslagen 2§ 1p och 4§ är det förbjudet att röka i lokaler som är avsedda för barnomsorg, skolverksamhet eller annan verksamhet för barn och ungdom. Ett tillägg till den lagen infördes 1994 som utökade rökförbudet till områden som skolgårdar och på motsvarande områden utomhus vid förskolor och fritidshem.

Lagen gäller för alla oavsett ålder och som befinner sig på det angivna området, och den gäller dygnet runt veckans alla dagar. Lagreglerna omfattar lokaler som barn och ungdomar vistas i regelbundet eller har anledning att besöka. Det avser exempelvis daghem, fritidshem, förskola, grund- och gymnasieskola samt fritidsgårdar. Förbudet gäller själva lokalen, det vill säga att lokalen är avsedd för verksamhet för barn eller ungdomar. Således gäller reglerna då lokalen används för annat syfte på kvällen.

Förbudet gäller också då skolverksamhet inte bedrivs, till exempel vid studiedagar för personal, vid föräldramöten på kvällstid och liknande. Reglerna omfattar alla delar av lokalerna som barn och ungdomar mer regelbundet vistas i eller har anledning att besöka, det vill säga förutom klassrum även expedition, lärarrum, korridorer och toaletter och så vidare. Reglerna gäller även för de delar av lokalerna som enbart är till för personalen. (prop. 1992/93:185 s. 50) där framgår som tidigare anförts föreskrivs i denna bestämmelse att rökning inte är tillåten bland annat i vissa lokaler för till exempel barnomsorg, undervisning och hälso-sjukvård. Med uttrycket lokal avses i denna och följande paragrafer hus eller del därav.

Lagen ger ingen möjlighet till undantag från rökförbudet i utomhusmiljöer som är avsedda för barn och ungdomsverksamhet vilket innebär att det finns ingen möjlighet att kunna inför rökutor.

2. Vad gäller när skola och företag finns i samma byggnad eller vägg i vägg?

Om i samma lokal, se svar ovan.

Tobakslagen säger att alla arbetsplatser ska arbeta aktivt för att försöka minska risken för passiv rökning. Det finns ingen lag om rökfri arbetstid, utan nuvarande lagstiftning fokuserar på anställdas rätt att slippa bli utsatta för passiv rökning på jobbet.

Rökförbud kan också vara för ett sätt för arbetsgivaren att uppfylla sina skyldigheter att säkerställa en bra arbetsmiljö enligt arbetsmiljölagen.

3. Får man hänvisa elever att röka på annan plats utanför skolgården

Rökförbudet gäller även på skolgårdar och på sådana utomhusplatser inom barnomsorgen som kan jämföras med skolgårdar. (2 § 1 p tobakslagen).

Ett särskilt iordningställt och vanligen inhägnat område som klart uppfattas som att tillhöra en förskola eller ett fritidshem kan jämföras med skolgårdar. Däremot omfattas inte utomhusplatser vid ett familjedaghem, och inte heller allmänna lekplatser även om de också utnyttjas av barnomsorgen. Reglerna innebär bland annat att så kallade rökrutor inte får förekomma. (prop. 1993/94:98, s. 12 och 26)

4. Vad gäller kring formell rökruta utanför skolgårdens område?

Se ovan

5. Rökfri skolgård är en lag, vem bär ansvaret att lagen följs?

Ansvar för att rökförbudet upprätthålls vilar enligt 7§ på den som äger eller disponerar lokalen i fråga. I detta fall är det rektorn på respektive skola som har huvudansvaret.

19 a § Den omedelbara tillsynen över att denna lag och anslutande föreskrifter följs utövas av

1. Arbetsmiljöverket när det gäller lokaler och andra utrymmen för vilka verket har den centrala tillsynen,
2. kommunen när det gäller
 - a) de miljöer och lokaler för vilka Folkhälsomyndigheten har den centrala tillsynen (enligt 19§)

Länsstyrelsen utövar tillsynen över kommunens tillsynsansvar.

6. Hur hanterar vi rökning hos ensamkommande flyktingbarn?

Enligt Tobakslagen 2 § gäller rökförbud i lokaler avsedda för gemensamt bruk av barn och unga. Lagen gäller både inomhus och utomhusmiljöer utan undantag. Hanteringen av barn och unga som röker ingår i det förebyggande arbetet kring rökfria miljöer.

Referenser

- » Aveyard, P. Markham, W. & Cheng, K. (2004) *A methodological and substantive review of the evidence that schools cause pupils to smoke.* Social Science and Medicine, 58 (11), 2253-2265
- » Evans-Whipp, T. Beyers, J. Lloyd, S. Lafazia, A. Toumbourou, J. Arthur, M. (2004) *A review of school drug policies and their impact on youth substance use.* Health Promot Int, 19 (2), 227-234
- » Lipperman-Kreda, S. Paschall, M. & Grube, J (2009) *Perceived enforcement of school tobacco policy and adolescents cigarette smoking.* Preventive Medicine: An International Journal Devoted to Practice and Theory.
- » Länsstyrelsen Stockholm (2016). *Ett steg närmare rökfri skola – förslag till fortsatt lokalt arbete.* Rapport 2016:3. Stockholm
- » Nilsson, M. (2009) *Promoting health in adolescents - preventing the use of tobacco* (1 uppl.), Umeå University Medical Dissertations.
- » Socialstyrelsen (2014) *Registeruppgifter om tobaksrökningens skadeverkningar.* 2014-3-4
- » Statens folkhälsoinstitut (2011). *Rökfria skolgårdar och en tobaksfri skoltid - en kunskapssammanställning.* Rapport 2011:16. Östersund
- » Statens folkhälsoinstitut (2009) *Tobak och avvänjning.* Rapport 2009:17. Östersund
- » Stockholms stad, *Koll på cannabis, webbaserat utbildningsmaterial.* www.stockholm.se/cannabisprevention
- » Tobaksfakta (2017). *Tobak – ett hot mot hållbar utveckling.* <http://www.tobaksfakta.se>. Hämtades 2017-10-19
- » Tobakslagen (SFS 1993:581). Socialdepartementet 1993-06-03 http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/tobakslag-1993581_sfs-1993-581

Länstyrelsen Jämtlands län

Postadress: 831 86 Östersund
Besöksadress: Residensgränd 7
Telefon: 010-225 30 00
jamtland@lansstyrelsen.se
www.lansstyrelsen.se/jamtland